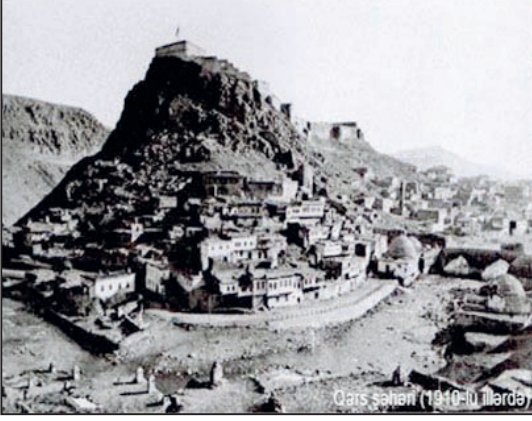

Ermənilərin Qars müqaviləsinə gizli qəsdləri

Bir əsrlik dövr tarixi həqiqətlərin dərinəndə dərk edilib ibrət dərsinə çevrilməsi üçün ən rəşional zaman vahidi sayılır. Son yüz il ərzində xalqımızın taleyində və yaddaşında dərin izlər qoymuş hadisələrin təhlili isə göstərir ki, tarixi dərinəndə öyrənilib və öyrətmədən ötənlərdə baş vermiş faciəli hadisələrin yenidən təkrarlanması qaçılmaz olur. Qarabağ münaqişəsi bu həqiqətin canlı timsalidir.

Ötən bir əsrdə xalqımıza qarşı törədilmiş qəsd və xəyanətlərin gizlədilməsi və unudurulması erməni kimi bədnam qonşunun faşizm xislətinin yenidən baş qaldırması və onları alet edən beynəlxalq qüvvələrin məkrli siyasətinin gerçəkləşdirilməsi ilə nəticələnmişdir. Bir əsr əvvəl Zəngəzurun tarixi türk torpaqlarında yaradılmış oyuncaq Ermənistanı verilməsi ilə ölkənin əsas hissəsindən aralı düşmüş Naxçıvana Azərbaycan Respublikası tərkibində muxtariyyət statusu müəyyən edərək, beynəlxalq səviyyədə qərarıya verən Qars müqaviləsinin 100 illiyinin önəmli tarixinin yubiley kimi qeyd edilməsi çağdaş qədirlənlik və öyüncü keçmişə sayğı nümunəsidir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin "Qars müqaviləsinin 100 illiyinin keçirilməsi haqqında" 2021-ci il 8 fevral tarixli sərəncamı bu mənada böyük tarixi əhəmiyyət daşıyır.

13 oktyabr 1921-ci ildə imzalanmış Qars müqaviləsi Birinci Dünya müharibəsinin sona çatması və bundan sonra Avropada yeni yaranan dövlətlər arasında sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi üzrə aparılan siyasi danışıqlar ərəfəsində bağlanılaraq tarixdə dərin iz buraxmışdır. O zaman Türkiyə, Rusiya, Azərbaycan, Gürsüstan və Ermənistan dövlətləri arasında aparılan danışıqların nəticəsində Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində toxunulmazlığı birdəfəlik olaraq təsbit olunmuşdur.

Bundan sonrakı dövrdə isə ermənilərin sovet dövründəki min bir fitnə-fəsad Qars müqaviləsi ilə qəti şəkildə müəyyənləşdirilmiş sərhədlərin xeyli pozulması ilə nəticələnmişdir. Bu isə ötən dövr ərzində ölkəmizin yurd qeyrətli alimlərini və siyasətçilərini narahat etmişdir. Onlardan biri də 100 illik yubileyinə hazırladığımız "Şər qapısı" qəzetinin 1998-ci il 4 fevral tarixli sayında "Qars müqaviləsinə məhəl qoyulmadığından..." başlıqlı yazı ilə çıxış edən görkəmli coğrafiyaşünas alim Səfəralı Babayev olmuşdur.

Qars müqaviləsi mövzusu son dövrlərdə aktual olmaqla çox sayda alim və tədqiqatçı-jurnalistin diqqətini cəlb etməkdədir. Xüsusən, yaxın keçmişimizdə Qarabağı işğal edərək Naxçıvan ərazilərinə də işğalanan ermənilərin çirkin niyyətlərinə qarşı tutarlı arqumentlərlə çıxış etmək baxımından bu tarixi sənəd həmişə əldə kəsərli silah olmuşdur. Məkrli ermənilərə heç zaman, heç bir yerdə inanmamağı, onların yalvarışlarının belə təhlükəli olduğunu bu məqaləsində israrla qeyd edən mərhum alim Səfəralı Babayev də tarixi Qars müqaviləsinin əhəmiyyətini anlaşıqlı bir üslubda və dərin elmi arqumentlərlə izah edərək, əslində, bu müqavilənin bağlanılmasından sonra Naxçıvana aid ərazilərin ermənilər tərəfindən necə "oğurlandığını" açıq dəlillər və tarixi sənədlərlə oxuculara çatdırmışdır.

Həmin yazıda da qeyd olunduğu kimi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə 114 min kvadrat kilometrlik əraziyə malik olmuş ölkəmizin tarixi Zəngəzur torpaqlarının itirilməsi ilə paralel olaraq, Naxçıvan Muxtar Respub-

likasının da Qars müqaviləsinə əsasən təsbit olunmuş ərazisinin 1929-cu ildən sonra 625 kvadrat kilometrini tədricən "yox olaraq" Ermənistanı birləşdirilməsi prosesləri getmişdir. Şübhəsiz, mərkəzi Moskva hakimiyyətinin gizli himayəsindən ürəklənən həyasız ermənilər müxtəlif bəhanələr gətirərək, nəyin bahasına olursa olsun, bunu həyata keçirməyə çalışmışlar.

Nəticədə, məqalədə də göstərilirdi ki, 1928, 1932, 1942 və 1963-cü illərdə çəkilmiş topoqrafik xəritələrdə ermənilərin ələ aldıkları kar-toqrafların saxtakarlıqları nəticəsində tədricən on minlərlə hektar Naxçıvan torpaqları indiki Ermənistan ərazisinə qatılmışdır. Bunlar da o zamankı Azərbaycan rəhbərliyinin "gözündən qaçmaqla" sonralar cəzasız qalan ermənilərin daha da şirniklənməsinə və quduzlaşmasına, zəmin yaratmışdır.

Bəs Naxçıvanın həmin itirilmiş əraziləri hansılardır? Əslində, Ermənistanı tarixi yurd yerlərimiz olan Qərbi Zəngəzur və ona bitişik ərazilərdəki bu torpaqlar bir zamanlar bütöv Azərbaycanın tərkib hissəsi olmuşdur Səfəralı Babayevin məqaləsində də göstərilirdi ki, Qars müqaviləsinin şərtlərinə əsasən, Naxçıvana məxsus olmuş Sədərəyin Kərki kəndinə aid olan ərazilərin böyük bir hissəsi, eləcə də Şərur rayonunun Xaçik, Horadiz, Şahbuz rayonunun ərazisi olmuş Oğbin, Sultanbəy, Ağxəç, Ses, Almalı və İtqiran kəndləri ilə yanaşı, Ordubad rayonuna məxsus olmuş Qorçevan kəndləri və eləcə də Kilit kəndinin torpaqlarının bir hissəsi bu yolla erməni təcavüzünün qurbanları olmuşlar.

Əsində, bir zamanlar bu kəndləri yaxşı tanıyan indiki əhəl və nisbətən yaşlı nəslin insanların söhbətlərindən xatırlayırdıq ki, hələ bədnam Qorbaçov "yenidənqurmasına" qədər azərbaycanlılar yaşamış bu yaşayış məntəqələri ilə həmsərhəd olan Naxçıvan kəndləri sakinlərinin köhnədən qalma tanışlıqları və hətta qohumluq əlaqələri də qorunub saxlanılırdı, onlar arasında gediş-gəliş də var idi. 1988-ci ildən başlanan hadisələrin nəticələri isə artıq hər kəsə məlumdur.

Tarix göstərir ki, ermənilər hər kəsin imza atıb hörmət etdiyi beynəlxalq sənədlərə məhəl qoymayan və bəzi hallarda da bundan qazanclı çıxan dünyadakı tək bir etnik qrupdur. Ancaq, necə deyirlər, zaman dəyişilmiş və astarı üzündən daha təhlükəli olan erməni sifətini artıq bütün aləm tanıyır. Bu gün otuz illik işğalçı sərxoşluğundan sonra müzəffər Azərbaycan Ordusunun təpəsinə vurduğu dəmir yumruqdan sərəmsəylən erməni cəmiyyəti gündüzlər bir-birini didir, gecələr də revanşist xəyallarla narahat yuxuya dalır. Görəsən, onlar bu yuxudan gecmi ayılacaqlar? Ermənilər bu qəflət yuxusundan nə qədər tez ayılıb yaranmış reallıqlarla barışsalar, bir də keçmiş fitnə-fəsadlarından əl çəksələr bir o qədər qazanclı olacaqlar.

Əli CABBAROV,
Naxçıvan Dövlət Universitetinin dosenti